

▽ **ДУМКА ЕКСПЕРТА**

УКРАЇНА – СЛОВАЧЧИНА:

ДВОСТОРОННІМ ВІДНОСИНАМ УЖЕ ЧВЕРТЬ СТОЛІТТЯ

29 червня виповнилося 25 років від дня підписання «Договору про добросусідство, дружні відносини і співробітництво між Україною та Словацькою Республікою». З цієї нагоди Посольство України в СР спільно зі словацько-українським товариством м. Братислава організували семінар, у якому взяли участь представники офіційних кіл сусідньої держави, науковці, політологи, члени української громади. Власне, для нас ця дата теж стала приводом оглянути пройдений шлях і згадати формування оновлених взаємин двох країн, пов'язане з розпадом Радянського Союзу.

У ПІДГОТОВЦІ ІСТОРИЧНОГО ДОКУМЕНТА БРАВ УЧАСТЬ І НИНІШНІЙ ГЕНКОНСУЛ СР В УЖГОРОДІ

Згаданий на початку документ був підписаний 29 червня 1993-го під час першого офіційного візиту президента Словаччини М. Ковача до України, ратифікований у нас 24 лютого 1994-го, а набув чинності 16 червня того ж року. Хоча слід зауважити, що відповідно до принципу правонаступництва, офіційною датою встановлення дипломатичних відносин вважається 9 червня 1934-го.

Між Україною і Словацькою Республікою багато спільного. Обидві – молоді незалежні держави, які виникли внаслідок перемоги краху тоталітаризму на зламі 1980 – 1990 років, кардинальної зміни міжнародних взаємин і припинення двополосного протистояння в Європі і світі. Принципово схожим було і становлення суверенної державності – усамостійнення мирним шляхом у процесі розпаду колишніх соціалістичних федерацій – радянської і чехословацької. Власне це та членство в ООН (адже найчастіше саме в її штаб-квартирі в Нью-Йорку дипломати встановлювали контакти з представниками інших країн, аби здобути від них підтримку державної незалежності) зіграли вагомий роль у тому, що Україна і Словаччина досить швидко здобули визнання у світі. Ну і, звісно, в геополітичному й регіональному контексті вони – сусідки першого порядку, тому договір 1993 року став ще й важливим фактором миру й безпеки в Центральній та Східній Європі. До речі, закарпатцям буде цікаво дізнатися, що серед учасників робочої групи по підготовці цього знакового для обох країн документа та для його підписання був і нинішній Генеральний консул Словацької Республіки в м. Ужгород Мірослав Мойжита – тоді радник президента СР із міжнародних питань. Він згадає, що під час урочистого обіду з нагоди цієї події, який давав тодішній прем'єр-міністр України Леонід Кучма, йому доставили повідомлення, що Словаччину прийняли до Ради Європи.

Схожими були й задекларовані пріоритети зовнішньої політики обох країн – інтеграція в об'єднану Європу. Хоча Словаччина свій трансформаційний шлях пройшла значно швидше й успішніше – наразі їхня економіка демонструє найшвидші темпи розвитку серед країн Європи, зниження безробіття, збільшення обсягу залучення іноземних інвестицій; вона є членом ЄС, НАТО, Шенгенської зони, європейської монетарної системи. Україна ж, отримавши

■ Президенти України й Словаччини відкривають символічні двері в Європу на Закарпатті під час старту «безвізу»

державність і відстоюючи її наразі кров'ю своїх синів, на жаль, не має стабільності, процес реформування, фактично, набув перманентного характеру.

Завдяки зваженим, скоординованим і цілеспрямованим спільним зовнішньополітичним діям наша країна і СР сформували за цей період не тільки стійкі двосторонні міждержавні зв'язки на різних рівнях, а й основу цілісної системи стратегічного партнерства. Воно базується на збігу головних національно-державних інтересів наших країн і погодженій реалізації через інституційні механізми координації діяльності на міжнародній арені.

НА ЗЛАМІ 1990 – 2000-Х НАШІ КРАЇНИ БУЛИ СУПЕРНИКАМИ

В історії українсько-словацьких взаємин були різні періоди, пов'язані як із об'єктивними, так і з суб'єктивними факторами. Зазначу, що в початковий період розвитку відносин їм бракувало належної динамічності та цілеспрямованості. На певних етапах позначилися проблеми внутрішньої трансформації, зовнішні чинники, відсутність чіткої стратегії в реалізації зовнішньополітичних пріоритетів, зокрема наприкінці 1990-х.

Двосторонній політичний діалог мав негативне забарвлення через суперництво на виборах голови 52-ї сесії Генасамблеї ООН (1998 р.) та не постійного члена Ради безпеки ООН (1999 р.), запровадження Словаччиною візового режиму (2000 р.), денонсацію Україною міждержавної угоди про передавання та приймання осіб через спільний державний кордон, конфлікт навколо енергетичного проекту «Ямал-ІІ» тощо.

Подолання наслідків цього етапу у взаєминах двох країн сприяли офіційні візити наших колишніх високопосадовців до Словаччини (прем'єр-міністра України В. Ющенка – в 2000-му, міністра закордонних справ А. Зленка – у 2001-му, Президента Л. Кучми – того ж року), а також Президента Словаччини Р. Шустера – до нас у 2002-му. Я дуже добре пам'ятаю підготовку цього візиту, оскільки до нього вперше в українському перекладі готувалася книжка Рудольфа Шустера «Ультиматум», і мені доручили підготувати до неї післямову. Через деякий період, коли ми вперше побачилися на одному з засідань двосторонньої українсько-словацької комісії з питань транскордонного співробітництва, він згадавав про це з великою теплотою...

Зазначу також, що у взаєминах із нашою державою тодішня політична верхівка СР керувалася концептуальним документом «Стратегія розвитку відносин з Україною» (прийнята в 2001-му), де декларувалося, що «максимальне наближення України до НАТО та ЄС відповідає національним інтересам Словаччини».

ЯК СЛОВАЧЧИНА ПІДТРИМУЄ УКРАЇНУ?

Позитивна динаміка розвитку двосторонніх відносин, досягнута в 2000 – 2003 рр., надалі була закріплена. Знаковими подіями, що визначили характер і зміст політичного діалогу в усіх сферах, стали зустрічі президентів України та СР Л. Кучми й Р. Шустера у Високих Татрах (березень 2003-го) та Криму (липень – серпень того ж року). Сюди ж слід віднести ініційовану словаками участь прем'єр-міністра України в зустрічі глав урядів країн Вишеградської четвірки (2003-й) у Словаччині, в ході якої були підтверджені наміри сторін підтримувати досягнутий рівень конструктивного партнерства на основі збігу євроінтеграційних намірів і близькості позицій щодо фундаментальних аспектів міжнародної політики. Предметним вираженням цього стала підтримка СР намірів України вступити до СОТ. У Женеві в той період підписали протокол про взаємний доступ на ринки товарів та послуг між нашими державами, що було обов'язковою передумовою набуття Україною членства в СОТ.

Наразі Словаччина бачить нашу країну своїм стратегічним партнером, а міністр закордонних справ та європейських питань СР Мірослав Лайчак неодноразово зауважував: «Україна не є для Словаччини предметом тимчасового інтересу, а навпаки, в наших інтересах, щоб вона не зникла з європейського порядку денного...».

Нині українсько-словацьке співробітництво розвивається за кількома пріоритетними напрямками: політичний (вивчення уроків реформування та демократичного транзиту СР, досвіду європейської та євроатлантичної інтеграції); безпековий (використання досвіду щодо вступу в НАТО); енергетичний (імплементация кращих практик Словаччини по енергоефективності); гуманітарний (допомога воїнам АТО, транскордонне співробітництво, підтримка нацменшини); економічний (використання практик ЄС у сфері економіки та потенціалу транскордонної співпраці).

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВЗАЄМИН

За останній період помітною тенденцією стала активізація двосторонніх контактів країн на всіх рівнях. Торік відбулася низка зустрічей українських та словацьких урядовців: президентів Порошенка та Кіски в Нью-Йорку, з главою уряду Фіцо в Брюсселі; міністрів закордонних справ України і СР на полях Мюнхенської безпекової конференції та «Globsec» у Братиславі; візит міністра Лайчака до Києва. Важливою символічною церемонією була зустріч президентів обох країн та відкриття дверей до Європи на словацько-українському кордоні з нагоди запровадження безвізового режиму між Україною та ЄС. Відбулися засідання двох міжурядових комісій; тривала співпраця в контексті протидії проекту Газпрому «Nord Stream-2».

Важливо відзначити, що політика СР щодо підтримки євроатлантичних прагнень та територіальної цілісності України залишається незмінною, незважаючи на поодинокі недружні до нашої держави голоси в словацькому політикумі. У своєму виступі в Європарламенті торік А. Кіска закликав Євросоюз бути відданим політиці розширення, посилити підтримку України на шляху реформ та тиск на Росію. А М. Лайчак висловлювався за активізацію участі ЄС у Нормандському форматі.

Наразі в українському політичному дискурсі Словаччина найчастіше згадується у контексті двох питань. По-перше, як приклад успішної моделі державного реформування в низці ключових сфер (фінанси, промисловість, бізнес, місцеве самоврядування, соціальна сфера). По-друге, як партнер щодо гарантування енергетичної безпеки (транзит російського газу та реверс). У посланні П. Порошенка до Верховної Ради «Про внутрішню та зовнішню політику України» у 2017-му Словаччина згадується як лідер за рейтингом ЄБРР щодо успішності реформ у країнах Центральної Європи та Азії, а Іван Міклош (колишній словацький урядовець, а нині радник прем'єр-міністра України) – як успішний реформатор.

Але необхідно зауважити, що попри сприятливі стартові умови, співпраця наших країн продовжує страждати від відсутності «великих тем» на двосторонньому порядку денному (за винятком реверсу газу) в умовах фрагментарного інтересу один до одного. На рівні підготовки стратегічних документів словацький напрям

наразі не є достатньо концептуально розробленим в Україні. Водночас, словацький інстблшмент має відчуття, що їхня держава сприймається нами як малий сусід, а не як важливий пріоритет зовнішньої політики. Але реверс блакитного палива став «новим подихом» у взаєминах і змусив по-іншому подивитися на цю маленьку країну в ланцюзі великої політики.

Словацькі експерти відзначають також, що наша держава, на жаль, не сповна використовує можливості, механізми та інструменти євроінтеграційного процесу. Проте вони ж підкреслюють, що співробітництво між Україною та Словаччиною є зразковим серед країн Вишеградської групи та Карпатського басейну.

СЛОВАЦЬКИЙ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ДОСВІД МИ БИ МАЛИ ВИКОРИСТАТИ

Важливо розуміти й те, що євроінтеграційна модальність України зумовлена логікою адаптації до сучасної системи глобалізованого світу (особливо економіки). В умовах реформування європейського проекту, який наразі ми спостерігаємо, виникає необхідність опрацювання варіантів спільної поведінки всередині ЄС.

Перед Україною же постає виклик підготовки різних адаптаційних планів стосовно подальшого зближення з Євросоюзом. Тому я вважаю, що для зменшення ризику запровадження невдалих моделей трансформації нам наразі важливо використовувати досвід країн, у першу чергу центральноєвропейських, які поділяють із нами спільні історико-культурні й соціально-політичні ознаки. І серед сусідів України першого порядку лідером щодо успішності в проведенні євроінтеграційних реформ є саме Словаччина.

Важливо, щоб Україна найкраще використала головування СР у Вишеградському об'єднанні, яке розпочалося 1 липня цього року – не тільки для покращення білатеральних зв'язків, а й для зміцнення своїх позицій у цьому регіональному об'єднанні. А наша дипломатія має капіталізувати цей факт, як і зростаючий вплив Словаччини у загальноєвропейських процесах.

Зауважу також, що в контексті підготовки до парламентських і президентських виборів в Україні останнім часом у дипломатичних колах країн ЄС звучать побоювання щодо можливості повернення нашої держави до старого курсу, зневіра у правильності ходу реформ, тези про неможливість подолати корупцію тощо. В цьому контексті доцільно згадати угоду про асоціацію з ЄС, що була підписана після подій Революції Гідності в 2014-му та стала для України дороговказом на шляху реформування країни. Згадана угода – шлях із двостороннім рухом. Політичне й економічне значення асоціації з ЄС набуває значно більшої ваги, ніж вважалося раніше. Про це мало говорять, але стає все більш очевидним, що євроінтеграційний курс України є викликом не тільки для нашого уряду та суспільства, а й для європейських партнерів, зацікавлених у зміцненні потенціалу та привабливості євромоделі політичної й економічної організації.

Від нинішніх успіхів України значною мірою залежить доля модернізації суспільств, що стали на шлях демократичного розвитку. Бо неуспішність нашого євровибору може поставити під загрозу цивілізаційну привабливість європейського проекту в регіоні і світі. І відповіді на цю загрозу, на цей виклик сьогоднішня Україна та ЄС мають спільно.

Світлана МІТРЯЄВА,
експерт із питань міжнародних відносин, радник дирекції Національного інституту стратегічних досліджень